

JELENTÉS AZ 1900-IKI PÁRISI BIBLIOGRAFIAI ÉS KÖNYVTÁRNOKI KONGRESSZUSOKRÓL.

DR. ESZTEGÁR LÁSZLÓTÓL.

(Második, befejező közlemény.)

II.

A könyvtárnoki kongresszus időben közvetlenül az előbbihez csatlakozott. Augusztus hó 20—23-ik napjain folyt le a Sorbonne egyik termében. Kétségtelenül egyike volt a legnagyobb jelentőségűeknek a mult évi nagy számú párisi kongresszusok közt. Nevezetessé teszi már az a körülmény, hogy voltakép az első kísérlet a kontinensen szorosan vett könyvtári szakkérdések nemzetközi tárgyalására. Programja, mint látni fogjuk, felölelte a könyvtárügy egész körét, s ebben hasonlított az 1897. londoni könyvtárnoki kongresszushoz, mely azonban első sorban az angol könyvtári viszonyokkal foglalkozott s így a kontinentális európai törekvésektől egy kissé távol állott. Az 1894. évi antwerpeni kongresszus pedig kifejezetten a bibliologia kérdéseinek szánta egyébként szintén szép eredményű működését.

Érthető, hogy a párisi vállalkozás hire: egyesíteni a kontinens egyik leghatalmasabb központján, a könyvtári élet terén amúgy is nagy multú és virágzó jelenű francia fővárosban a könyvtárügy iránt érdeklődőket, mindenütt rokonszenves fogadtatásra talált. Fokozta az érdeklődést az a körülmény is, hogy a kongresszusi szervező bizottság élén olyan férfiak állottak, a kiknek neve az egész világon a legjobb hangzásuak közé tartozik, Ugyanis a bizottság elnöke maga Leopold *Delisle*, a párisi nemzeti könyvtár nagynevű kormányzója volt, a kihez csatlakoztak

Émil Picot, I. Deniker, Henry Martin és egész sora a párisi és franciaországi könyvtárnoki kar legkitünőbb tagjaiknak.

Az ő meghívásukra jelentkezett a kongresszusra összesen 241 tag, a kik huszonhárom különböző nemzetiséghez tartoztak. Az államok, a melyek magukat hivatalosan képviseltették, a következők: Belgium, Canada, Cuba, Dánorság, az Északamerikai Egyesült-Államok, Görögország, Magyarország, Luxembourg nagyhercegség, Mexico, Monáco hercegség, Oroszország, Románia, Svédország. Ezeken kívül képviseltették magukat különböző testületek és könyvtárak is és sokan voltak az önkéntes jelentkezők is különböző országokból. Magyarországról a jelentéstevőn kívül még dr. Récsy Viktor vett részt a kongresszuson, mint a Szent-Benedek-rend pannonthalmi központi könyvtárának kiküldöttje. Dr. Ferenczi Zoltán, a budapesti egy. könyvtár igazgatója, a ki szintén szerepelt a jelentkezők névsorában, akadályozva volt a megjelenésben. Hogy a kongresszus nemzetközi fiziognómiájáról pontosan beszámolhassak, fel kell említenem, hogy a könyvtári disciplina terén oly nagy súlyú Németországból többen jelentek ugyan meg a kongresszuson, azonban ennek munkálataiban — kétségtelenül az ügy kárára — nem vettek részt oly mértékben, a mint az kívánatos lett volna.

Az augusztus 20-ikán tartott megnyitó ülésen a kongresszus tiszti kara a következőleg alakult meg: elnök: Léopold Delisle, alelnökök: Guido Biagi (Olaszország), Roland Bonaparte herceg (Franciaország), I. Deniker (Franciaország), Dr. Wilhelm Erman (Németország), jelentéstevő (Magyarország), Domingo Figarola-Caneda (Cuba), Henri Hymans (Belgium), E. Kovalevsky (Oroszország), Sidney Lee (Nagy-Brittania), Dr. Bernhard Lunsdt (Svédország), James Mavor (Canada), Fernando Ferrari Perez (Mexico), Émil Picot (Franciaország), Herbert Putnam (Egyesült-Államok), Gustave Saige (Monaco), Gustave Servois (Franciaország), Andreas Sch. Steenberg (Dánia), A. Typaldo-Bassio (Görögország), Al. Tzigara-Samurcasi (Románia) és F. Vander-Haeghen (Belgium).

A kongresszusi munkaterv a következő négy csoportba foglalta a felölendő anyagot: I. A nyilvános könyvtárak története, kormányzása, szervezete; a köteles példányok ügye. II. Könyvtári épületek, butorzat és berendezések. III. Kéziratok, nyomtatványok,

térképek, metszetek, fényképek könyvtári kezelése; lajstromozás, lebélyegzés, leltárak, katalógusok és repertoriumok, a könyvtári anyag megóvása, javítások, könyvköttetés. IV. A könyvtárak használata. — Körülbelül befoglaltatnak e programmban a könyvtárügy legfontosabb kérdései. Látni fogjuk ugyan, hogy e tárgycsoportok némelyike csak kis mértékben került tárgyalás alá a kongresszuson, azonban már az is örvendetes, hogy a nemzetközi megvitatásra alkalmas kérdések ilyen széles körére hivatott fel az érdeklődés, a minek majd későbbi kongresszusokon fog eredménye mutatkozni. Egyáltalában ezt a kongresszust csak úgy ítéltük meg helyesen, ha úgy tekintjük mint első kísérletet a kontinentális könyvtári törekvések nemzetközi alapra való fektetésében.

A megalakulás után a kongresszus elnöke tartotta meg megnyitó beszédét. Jellemző a kiváló tudósra, hogy jóllehet nemzetközi társasághoz szólott s nemzetközi érdeklődés felköltése volt a feladata, fejtegetéseit minduntalan az ő megfigyeléseinek és tapasztalatainak körébe eső franciaországi állapotok jellemzésével szőtte át. Nem hangzatos általánosságokkal keresett muló hatást, hanem tények komoly vizsgálatával jelezte az egész kérdés nagy fontosságát. Miket kell még keresztülvinni, hogy a francia könyvtárak megoldhassák azokat a feladatokat, a melyek megoldását joggal követelni lehet tőlük? Erre a kérdésre adott felelet a megnyitó beszéd.

Szervezetük észrevehető hiányosságának egyik főokát azokban a téves eszmékben keresi, a melyek általánosságban el vannak terjedve a nyilvános könyvtárak jellege és természete felől. Mig ugyanis a népkönyvtárak vagy a különböző iskolákkal és intézetekkel kapcsolatos szakkönyvtárak rendeltetése világosan körvonalozva van, az általános nagy könyvtárak, a melyek különböző véletlen körülmények alakulásai folytán jöttek létre, a legtöbb esetben kénytelenek úgy a közönséges olvasótermek, mint a tudományos könyvtárakkal szemben támasztott igényeket kielégíteni; ebből a kétféleségből pedig állandó bizonytalanság jön létre úgy a személyzet megválogatása, mint a könyvek osztályozásánál és használatra adásánál követendő elveket és szabályokat illetőleg. S ha a kisebb városokban ez kivihetetlen is, a nagyobbakban s különösen Párisban okvetetlenül létesíteni kellene a népkönyvtárak és a magasabb rendű tudományos könyvtárak között

álló áthidaló könyvtárakat, a melyekben az állandóan keresett könyvek kisebb-nagyobb száma kényelmesen rendelkezésükre állana azoknak, a kiknek ezekre gyorsan szükségük van, különösen a gyors munkára kényszerített irodalmi embereknek. Ilyen módon a tudományos könyvtárak igazán a behatóbb tanulmányokat igénylő komoly tudományos és irodalmi munkálatok feltételei szerint volnának berendezhetők és kezelhetők.

Egy másik, nem kevésbé fontos reform volna, hogy könyvtárakban csak olyan egyének alkalmaztassanak, a kik a rájuk váró feladatok megoldására komoly előtanulmányokat tettek. A könyvek kedvelése s bizonyos fokú szellemi színvonal még nem képesítenek a könyvtárnokságra; ide, mint minden komoly hivatáshoz, az inaszkodáson kezdődő technikai gyakorlottság s egészen speciális szellemi képességek szükségesek, a melyeket, sajnos, nem mindenütt kívánnak meg azoktól, a kikre a nyilvános könyvtárakkal kapcsolatos érdekek bizva vannak.

Nevezetes szerepet játszanak a könyvtárak fejlődésében és kifelé gyakorlandó hatásaiban a bibliografiai segédeszközök. Párisi és vidéki könyvtárakról már sok részleges katalógus jelent meg nyomtatásban; a franciaországi könyvtárak kéziratának összefoglaló katalógusa már majdnem teljesen közzé van téve s az inkunabulumoké is biztatóan halad, a párisi nemzeti könyvtár a British Museum mintájára megkezdte már általános katalógusának kinyomtatását. Mindezen örvendetes körülményeknek okos felhasználásától igen sok függ. Így pl. a nemzeti könyvtár nyomtatott katalógusának hasznossága csak akkor tűnne ki igazán, ha kiegészítették mindazoknak a könyveknek jegyzékével, a melyek a nemzeti könyvtárból hiányoznak, de más párisi könyvtárakban megvannak. Továbbá össze kellene állítani mindezen könyvtárak másodpéldányainak jegyzékét s e példányokból egy folyton fejlesztendő u. n. tudományos vándorkönyvtárt lehetne megteremteni, a melyből a vidéken élő tudósok megkaphatnák a kutatásaikhoz szükséges s ott hiányzó régi és modern könyveket, a nélkül, hogy a párisi könyvtárak kénytelenek legyenek ezeket rövidebb-hosszabb időre elvonni saját közönségüktől.

Ha majd össze lesz állítva a párisi könyvtárakban meglevő könyveknek teljes jegyzéke, rendkívüli gazdagság képe mellett igen sok hiány és hézag is fog feltűnni. Az újabban megjelenő francia

kiadványok megszerzése, különösen ha sikerülni fog a köteles példányokról szóló törvényt kellően reformálni s annak szigorú végrehajtásáról gondoskodni, nem ütközik nagyobb nehézségekbe. Azonban a régi irodalom rekonstruálása: a francia történet és irodalom szempontjaiból sok nagy jelentőségű de régibb keletű könyvnek, továbbá a Franciaországot érdeklő külföldi irodalom termékeinek megszerzése már nem oly könnyű feladat, tekintve az állam által erre a célra szánt összegek elégtelen voltát. A kormánynak, a mely a felsőbb oktatásra és múzeumokra oly sokat fordít, lehetővé kellene tenni a javadalom fölemelésével a nyilvános könyvtáraknak oly arányú fejlődését, hogy a hozzájuk fűzött tudományos és irodalmi igényeknek minden tekintetben megfelelhessenek. A mi a könyvek épségben maradását s így az irodalom termékeinek a késő jövő számára való biztosítását illeti, most már valóban komolyan kellene foglalkozni a papiros minőségének fontos kérdésével. E tekintetben a legszomorúbb jelenségekkel találkozunk s egész biztosra vehető az újabb sajtótermékek egy jó részének már a közel jövőben bekövetkező elpusztulása. Nem lehet észre nem venni továbbá azokat a nagy károkat, a melyek a pénzhiány miatt be nem köttethető könyvek szétrombolódásával fenyegetnek. Kényes kérdés a becses kéziratoknak és nyomtatványoknak üvegszekrényekben való közszemlére tévése is, tekintve, hogy az állandóan így elhelyezett darabok a világosság stb. hatásai alatt némely részeikben okvetlenül változásokat szenvednek, mint erről a Bibliothèque nationale u. n. »galerie Mazarin«-jében több példa tanuskodik. Elejét kell venni továbbá a kéziratok miniatűr-jeit, továbbá a metszeteket fenyegető azon veszedelmeknek, a melyeknek ezek a használat, másolás stb. következtében ki vannak téve. És végül a könnyelmű és hanyag olvasók által okozott károk ellen is védekezni kell. Összefoglalva mindezt, elmondhatjuk, hogy a szervezet hibái, a fejlesztés forrásainak elégtelensége, a könyvek használatra bocsátásánál a liberalitás és a kellő óvatosság összeegyeztetése azok a problémák, a melyek ez idő szerint a könyvtári életben első sorban várnak megoldásra.

Ez volt az eszmemenete az elnöki megnyitó beszédnek, a mely a maga előkelő egyszerűségével, alaposságával, a tudós és az általános művelődési érdekeket szolgáló könyvtárnak szem-

pontjainak őszinte feltárásával mindenkire igen nagy hatást tett. Egyetlen frázis sem volt benne; pedig a könyvtárak kulturális jelentőségéről szólva, mi sem könnyebb, mint nagy szavakkal dolgozni. Azonban annál több gyakorlati érzék, tapasztaltság. Valóban a könyvtári élet legfontosabb részeire vetett olyan világosságot, a melyre csak az tehet szert, a ki a tudományos könyvtári tevékenységnek minden ágában a lehető legnagyobb otthonosságra tett szert. Állíthatom, hogy a kongresszus impressziói között talán a legbecsesebb az, a mit Delisle egyénisége gyakorolt rám. Ugy a kongresszus ülésein, mint egyebütt s különösen mikor végigkálauzolt bennünket a vezetése alatt álló könyvtár nagy labirintusában a könyvtárnok ideálja gyanánt tűnt fel előttem, a kiben a nagy szempontok, a tudomány és nemzeti művelődés nagy érdekei iránti finom fogékonyság a legapróbb gyakorlati kérdésekben való jártassággal egyesül.

Az augusztus 20-iki délutáni ülés P. Colosnak, a lorienti (Morbihan) városi könyvtár conservateur-jének a nyilvános könyvtárakban működő könyvtárnokok tevékenységéről szóló felolvasásával kezdődött, a mely lelkes hangjával és több helyes észrevételével kedvező hatást tett. Nevezetes kérdést tárgyalt s érdekes adatokkal ismertetett meg A. Steenbergnek, Dánia hivatalos kiküldöttjének előadása Dániának a népkönyvtárak szervezése körül mutatkozó törekvéseiről. Két intézmény szolgálja különösen e kis országban a nagyjelentőségű közművelődési eszközt, u. m. a Comité pour la subvention des bibliothèques populaires, a mely szervezi és alapokkal látja el a népkönyvtárakat, továbbá a Comité pour le développement de l'instruction populaire, a melynek feladata, hogy ezeknek a könyvtáraknak céljaira alkalmas kiadványokról gondoskodjék. A kérdés iránt érdeklődők sok becses adatot fognak találni e dolgozatban, melyről jelzett ismertetésemben én is hosszabban fogok szólni. — Ezután dr. Récsey Viktornak Mátyás király könyvtáráról és egy abból származó s a pannonhalmi könyvtárban őrzött inkunabulumról szóló dolgozata került bemutatásra. Az első rész a Korvináról ismert adatok vázlatos összefoglalása volt. A második részről, mely az ismeretlen inkunabulumról szól, csak akkor lehet érdemlegesen nyilatkoznom, ha a fejtegetés egész terjedelmében előttem lesz. Az inkunabulumnak a kolofonban megőrzött címe ez: Explicit tertia pars Summe beati Antonini, archiepiscopi florentini

ac sacre pagine interpretis eximii: impressa Venetiis, industria atque impensa Leonardi Wild de Ratisbona, 1480. Récsey dolgozata végén felszólítást intézett a tudósokhoz, hogy a Korvinából eredő inkunabulumok után kutassanak. *Delisle* a maga részéről minél szebb eredményeket kívánt a kutatásokhoz. Kár, hogy Eugène *Müntz* nem volt jelen az ülésen. Ő, a ki oly mélyreható tanulmányokban foglalkozott középkori kulturánk e nevezetes emlékével, kétség nélkül nagy hatással emelhette volna ki a nemzetközi társaság előtt a renaissance ez érdekes hajtásának a magyarországi szellemi élet szempontjából is kiváló jelentőségét. — Történeti tárgyú volt Louis de *Forcy* előadása is az angersi székesegyház XV. századi könyvtáráról. — Erre általános érdekű előadás következett. Henry *Martin* fejtegette ugyanis a fővárosokban szervezendő hirlapkönyvtárak szükségességét. Magyarázta, hogy mily előnyös volna, ha a hirlapok és időszaki kiadványok külön gyűjteményekben őriztetnének és kezeltetnének, s javasolja, hogy az ilyen gyűjtemények hemerotékáknak nevezteszenek. Előadása nyomán élénk vita keletkezett, a mely első sorban időszaki kiadványok különböző jellegének és céljának megállapítására irányult s a nagy többségben azt a meggyőződést érlette meg, hogy a tudományos folyóiratok nem különítendők el a voltaképeni könyvtáraktól, a melyekre azokban lépten-nyomon szükség van s hogy a tervezett hirlapkönyvtárakban való összegyűjtésre csak a szoros értelemben vett hirlapok, a politikai sajtó termékei és a hirdetési időszaki vállalatok maradnának. Továbbá, több kongresszusi tag szükségesnek tartotta fölemlíteni, hogy hirlapkönyvtárak a nemzeti könyvtárakkal kapcsolatban már több helyen léteznek s ebben a kapcsolatukban is eleget tudnak tenni hivatásuknak. E jelentés írója szintén kötelességének tartotta megismertetni a magyar nemzeti múzeum könyvtára hirlaptárának állapotait. Mindezek mellett az az eszme, hogy a hirlapok nagy tömegétől a könyvtárak megszabadíttassanak s ez a különben igen fontos forrásanyag külön gyűjteményekben őriztessék és álljon megfelelő kezelés mellett a közönség rendelkezésére, igen népszerű lett a kongresszuson. Ki is mondatott, hogy a kongresszus kívánatosnak tartja, hogy a nagyobb városokban külön könyvtárak állíttassanak fel a hirlapok összegyűjtésére. — Közérdekű volt H. *Hymans*-nak, a brüsszeli kir. könyvtár conservateurjének felszólalása is, a mi arra irányult,

hogy a kongresszus vizsgálja meg a könyvtári fűtés és világítás kérdését, megállapítandó a legmegfelelőbb rendszert. Azonban mindössze B. *Lunstedt*, a stockholmi kir. könyvtár igazgatója szólott a kérdéshez, elmondva, hogy a vezetése alatt álló könyvtárban melegviz-fűtés és villamos világítás van s mindkettő igen czélszerűnek bizonyult. — Archibald *Clarke*, a londoni kir. orvosi intézet alkönyvtárnokától mutattak be ezután egy történeti dolgozatot Fréderic Rostgaard (1671—1745), dán udvari levéltárnok életéről és könyvtárakban végzett munkásságáról. — Most a bibliográfiára került a sor. F. *Dietrich*, lipcei kiadó bemutatta *Bibliographie der deutschen Zeitschriftenliteratur* című vállalatát, a melyet 1897 óta ad ki s a mely fogyatkozásai mellett is igen nagy szolgálatokat tesz. Ugy erről, mint Fr. *Funck-Brentano* kritikai bibliográfiai vállalatáról, mely szintén bemutatott ezen az ülésen, a bibliografiai kongresszusról szóló jelentésemben volt már alkalmam megemlékezni. — Az ülést F. *Vuacheux*, havrei publicista két dolgozatának bemutatásával fejezték be, melyek közül az egyikben a francia könyvtárak kettős példányainak vidéki könyvtárak gazdagítására való fordítását javasolta. Másik dolgozata történeti tárgyú volt. Címe: *La bibliothèque des religieux Pénitents de la paroisse d'Ingouville*. — Végül *Lunstedt* itt is bemutatta a svédországi bibliográfiáról szóló kis munkáját, melyet a bibliografiai kongresszusról már ismerünk.

Az augusztus 21-iki délelőtti ülés első tárgya E. *Ginot*nak Poitiers város könyvtárnokának előadása volt a vezetése alatt álló könyvtár átköltöztetéséről, a mi 1900 április 23-ikától 28-ikáig hajtatott végre. Ismertette az eljárási módokat különösen arra nézve, hogy a számozatlan könyvek sorrendjében ne történjék semmi zavar. Ezzel kapcsolatban *Latieule*, Autun város könyv- és levéltárnoka szintén előadta tapasztalatait a könyvtár-költöztetés terén. A kérdés tagadhatatlanul igen fontos, s a szakirodalomban több ezzel foglalkozó becses munkálat található. Érdekes lesz majd megismernedni az említett két előadás adataival is, ha majd a teljes szöveg rendelkezésünkre fog állani. — Osztatlan érdeklődés kísérte L. *Hiriart*nak, Bayonne város könyvtárnokának előadását, a mely a könyvtárakra nézve káros rovarokról szólt. Az egész kongresszus érezte, hogy bizonyos tekintetben életkérdés az, a miről szó van, s ha sikerül ebben életrevaló eredményre

jutni, vagy legalább is ehhez vezető nagyobb lépést tenni, a kongresszus valóban nevezetes mozzanattá lehet a könyvtárügy történetében. Az előadást, tekintettel a benne foglalt s különböző tudománykörökbe vágó sok adatra, szintén csak a teljes szöveg birtokában méltányolhatjuk a maga jelentőségéhez mérten. Most csak annak főlemlítésére szorítkozom, hogy az előadó különösen a bőrkötéseket pusztító rovarokkal foglalkozott, beszámolva azokról a kísérleteiről is, a melyekkel a nagy veszedelemmel szembe szállni törekedett. Hosszas és igen élénk vita fűződött az előadáshoz, a melynek során megérintették a kérdésnek majdnem mindenik oldalát. Szó volt arról, hogy a könyveket pusztító rovarok mennyire különbözők, a mennyiben némelyek a könyvtárak faanyagában fészkelnek s a régi kötések fatábláiban, mások magukban a könyvekben, némelyek a kötések enyvanyagát, mások a bőrt vagy a papírt kedvelik; hogy az éghajlati viszonyok szerint egy részük északi vidékeken tenyészik nagyobb mértékben, míg bizonyos fajok a déli részekben lépnek fel fenyegető alakban; továbbá, hogy az eddig alkalmazott ellenszerek egyike sem bizonyult általános hatásúnak s épen ezért a rovarok különböző fajait külön-külön kellene beható vizsgálat alá venni, hogy mindenik ellen a megfelelő óvintézkedéseket lehessen megtenni; s hogy a szokásos védelmi műveletek némelyike mint pl. a könyvek kiporolása némely esetekben a könyv épségét veszélyezteti s a kéziratok bizonyos fajánál keresztül sem vihető stb. Egy szóval világossá lett, hogy ezen a téren igen sok a megoldatlan kérdés s hogy az eddigi óvintézkedések tökéletleneknek vagy legalább is elégteleneknek bizonyultak. A kongresszus épen ezért a legőszintébb lelkesedéssel tette magáévá Ch. Mortet következő javaslatát:

Fejezze ki a kongresszus azt az óhajtását, hogy a könyveknek ártalmas különböző rovarok tenyészése és terjedése, szigoruan tudományos módszerrel végzett kísérleti tanulmányok tárgyává tétessék könyvtárnokok, vegyészek és természettudósok együttes közreműködésével, a pusztítások meggátlására alkalmas szerek és elővigyázati intézkedések megállapíthatása végett, melyek egyrészt a könyv anyagát szolgáltató iparban (papír, bőr stb.), más rész a könyvtári berendezések (állványok, szekrények, más butorok) anyagának megválasztásánál irányadókul szolgálhassanak. —

A következő előadást Borivoj Prusik, a prágai csász. és kir.

könyvtár tisztviselője tartotta a csehországi bibliográfiai törekvésekről. Több igen érdemes vállalkozásról számolt be, a melyek új oldalról mutatták be azt az intenzív munkásságot, a mit különösen Prágában a régi cseh irodalom felkutatása és a mainak minél szélesebb körökben való megismertetése céljából kifejtettek. E. *Picot* a kedvező benyomást keltett előadás hatása alatt a maga részéről is szükségesnek tartotta kifejezni őszinte elismerését különösen a cseh nemzeti múzeum könyvtára iránt, a melyet alkalmá volt behatóbban tanulmányozni. — Dr. *Durceu*, az orvosi akadémia könyvtárnoka azt az indítványt terjesztette elő, hogy a párisi nyilvános könyvtárak addig is, míg végleges katalógusaikkal elkészülnek, közös havi kiadványban tegyék közzé újabb szerzeményeik jegyzékét. — E. *Picot* bemutatta Edv. Aug. Petherick A bibliography of Australasia and Polynesia című művének mutatvány-füzetét. A vállalat igen nagy szabásúnak ígérkezik s beosztása, a mint a prospektusból látható, igen helyes tudományos és bibliográfiai érzékről tanuskodik.

Az augusztus 23-iki délutáni ülés, az utolsó, a főtitkárnak azon örömdetes híradásával vette kezdetét, hogy a kongresszusnak egyik tagja, a ki ismeretlen kíván maradni, 1500 frankot ajánlott fel két olyan dolgozatnak jutalmazására, a melyek a könyvekre kártékony rovarokról s a legalkalmasabb ellenszerekről szóljanak. Az első díj 1000 frank, a második 500. A dolgozatokat 1901 december 31-ig kell benyújtani a kongresszus szervezőbizottságához. Ha érdemes munka a megjelölt határidőre nem érkezik, a pályázat még kétszer kiírandó, egy-egy évi határidővel. A főtitkár még egy nemes ajánlatot terjesztett elő ugyancsak egy magát megnevezni nem akaró kongresszusi tag részéről, a ki 1000 frankot bocsát a bizottság rendelkezésére különösen a kétéseket támadó rovarok elleni védekezésről irandó legjobb dolgozat jutalmazására. Az elnök hálás köszönetet mondott a két nagy-lelkű adományozónak. Az így megindult mozgalom igen szép reményekre jogosít ebben a nagyon fontos kérdésben, melynek ilyen előtérbe állítása a kongresszus szervezőinek helyes érzékéről és komoly törekvéseiről a legékebben szóló bizonyság. — Az elnök bemutatja ezután Daruty de *Grandpré* márkinak következő című kis művét: *Vade-mecum du bibliothécaire ou Règles pratiques pour la rédaction des catalogues et le classement des*

volumes, suivies d'une Instruction raisonnée sur le format des livres (1897). — Hasonlóan rövid szavak kíséretében bemutatják Karl *Geiger*, tübingai egyet. könyvtári igazgatónak Ueber Vermehrung der Bibliotheken durch den Austausch amtlicher Publikationen című füzetét. — *Brocard*, bar-le-duc-i könyvtárnok a könyvek különböző kategóriáinak jelölésére alkalmas színes jelző-czédulákról tartott felolvasást. — Nagy érdeklődést keltett Mary W. *Plummer*nek a brooklyni Pratt Institute könyvtárnoknőjének felolvasása az Egyesült-Államok nyilvános könyvtárainak és nyilvános iskoláinak kooperatív tevékenységéről. Dolgozatában azt fejtette ki, hogy Amerikában a könyvtárnokok pedagógiai és társadalmi feladatokat is iparkodnak könyvtári működésükkel megoldani, s hogy néhány év óta a több mint 4000 helyiségben felállított könyvtárak az iskolákkal összhangzásban teljesítik különösen a népnevelés nemes misszióját. A tanító és a könyvtárnok közösen munkálkodnak, hogy az olvasmány valóban gyümölcsöző időtöltés legyen. Együttesen irányítják a könyvtárak látogatóit rendszeres munkára, úgy hogy az iskolai tanulás és a könyvtár használata mintegy kiegészítik egymást. — A. *Vidier*nek, a párisi nemzeti könyvtár könyvtárnokának erre következő felolvasása a szerző megnevezése nélkül megjelenő sajtótermékek katalógusainak volt szentelve. A könyvtári gyakorlat ismerői tudják, hogy mily nehéz probléma az u. n. anonim nyomtatványok könyvtári kezelése. A német szakirodalom is sokat foglalkozik vele. A jelzett kongresszusi dolgozat első része ügyesen csoportosította az ilyen természetű nyomtatványokat, míg a második részben a különböző megoldási módokat fejtegette. Tagadhatatlan, hogy egységes nemzetközi megállapodások nagy mértékben megkönnyítenék e bonyolított könyvtári feladat megoldását, azonban itt is, mint a katalógizálás egyéb ágaiban az a legnagyobb akadály a egységes reformoknak, hogy századok munkáját kellene megbolygatni egyes könyvtárakban. Ugy van ilyen kérdésekkel minden könyvtárnok, hogy áhítattal meghallgatja a felmerülő sokszor igazán helyesnek látszó nézeteket, azonban könyvtárában kénytelen megmaradni régi rendszere mellett, mert hosszú évtizedek munkája olyan töke, a melyet egyszerűen megsemmisíteni csak igen kedvező körülmények; rendkívüli anyagi és munkaerő mellett volna lehetséges. — Mint azt képzelni lehetett, a kongresszus egyik legélén-

kebb érdeklődést keltett kérdése: a köteles példányok ügye volt, a mely körül még mindig a legellentétesebb nézetek állanak egymással szemben úgy az alapelveket, mint a végrehajtás részleteit illetőleg. Ismeretes, hogy Németországban legujabban is sokat foglalkoznak a probléma megoldásával. A kongresszuson pedig meggyőződhattunk, hogy Franciaországban sem működik az intézmény, a különböző érdekeket egyaránt kielégítő módon. H. *Stein*, az Archives nationales tisztviselője s a Le Bibliographe Moderne című előkelő szakfolyóirat szerkesztője tette szavá a kérdést, kifejtve a Franciaországban ez idő szerint érvényben levő törvény hiányait. Nézete szerint helytelen, hogy a könyvnyomtató és nem a kiadó van a példányok beszolgáltatására kötelezve, baj továbbá, hogy a reklamálásokra igen rövid határidő van szabva, s igen megnehezíti végül a dolgot az a körülmény, hogy a példányok a közvetítő hatóságok egész során mennek keresztül, a míg rendeltetési helyükre jutnak. Több javaslatot formuláz, a melyek alapján az egész törvényt át kellene alakítani. A felolvasást követő vitában némelyek szintén arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az ügy érdekében czélszerűbb, ha a kiadó köteles beszolgáltatni a példányokat. Azonban *Delisle* igen nyomós érveket talált az ellenkező álláspont védelmére is. Így mindenekelőtt utalt a kiadó nélkül napvilágot látó sajtótermékek nagy tömegére, a melyek csak a nyomdász révén biztosíthatók a könyvtárak részére. Egyáltalában sok érdekes és mélyreható észrevétele volt az egész kérdést illetőleg. *Pellechet* k. a., a kongresszusnak e rokonszenves tagja s — fájdalom — első halottja is, továbbá U. *Robert*, könyvtári és múzeumi felügyelő különösen a közvetítő hatóságok által előidézett késedelmezések káros hatásait ecsetelték. Mások is hozzászóltak a kérdés egyik-másik részletéhez s a vita eredményeül a kongresszus *Mortet* javaslatára kifejezte azt az óhajtását, hogy a köteles példányokról szóló törvény minél előbb dolgoztassék át és juttassa érvényre különösen ezt a két alapelvet: 1. minden kötet vagy füzet teljesen és olyan állapotban szolgáltatassék be, a mint forgalomba kerül; 2. a példányok minden közvetítés nélkül egy központi bibliografiai hivatalba legyenek beküldendők s az egyes könyvtárak innen kapják meg az őket megillető részt. — Ch. E. *Ruelle*, a Sainte-Geneviève könyvtár vezetője ismét a könyvtárak közötti csere ügyét hozta felszínre

előadásában. Azt óhajtja, hogy az egyes országok különböző könyvtárai tegyék közzé kettős példányaik jegyzékét s hogy a kölcsönös csereügyletek lebonyolítása lehetőleg minél kevesebb formalitással történhessék meg. Több kongresszusi tag mondta el a kérdésre vonatkozó tapasztalatait s maga az elnök is több érdemleges észrevételt tett, mire a kongresszus megformálta azt az óhajtását, hogy *az egyes országok könyvtáraiban levő kettős példányok kölcsönös kicserélése kellő intézkedésekkel minél könnyebbé tétessék.* — Érdekes volt *Pellechet* kisasszony rövid ismertetése is a bordeauxi községi könyvtárról, a hol reggel 8-tól este 10-ig nyitva álló dolgozó-terem rendeztetett be tudományos kutatók részére. — *Maurice Godefroy*nak, a marseillei tudományos fakultás könyvtárnokának a nyomtatott katalógus-czédulákról tartott előadása a könyvtári életben ujabban felmerült reform-eszmék egyik legfontosabbikát tette megvitatás tárgyává. Arról van ugyanis szó, hogy a sajtó alól kikerülő művekhez nyomtatott (a szerzőt, címet stb. tartalmazva) czédulák csatoltassanak, a melyek aztán a könyvtárak czédulakatalógusaiban egyszerű felragasztás által felhasználhatók legyenek. A vita folyamán fölmerült az az eszme is, hogy a bibliográfiai munkákat kellene úgy nyomtatni, hogy azok adatai kivágás által felragasztásra is fel legyenek használhatók. Fölhozták példakul a *Bibliotheca belgica* és a *Bibliotheca zoologica* című ilyen természetű kiadványokat. Azonban a kongresszus többsége ezt az eljárást nem tartotta eléggé könnyednek és gyakorlatinak. Egyrészt mert az ilyen formájú kiadványok, mint kézikönyvek nagy terjedelműekké válnak s így kezelésük nehézkessé válik, másrészt, mert a könyvtárnokokra sok tekintetben kényelmetlen fölkeresni a bibliográfiai segédkönyvekben az egyes lajstromozandó munkák címzeit. Épen ezért a kongresszus *Deniker* és *Mortet* szövegezése alapján azt az óhajtását fejezi ki, hogy *a könyvek és folyóiratok kiadói kiadványaik minden példányához mellékeljenek legalább négy czímmásolatot, lehetőleg meg-egyező alakban s a könyvtárakban használatos czédulák átlagos nagyságát tartva szem előtt.* Nem szükséges mondanunk, hogy ha sikerülne ez eszmének a kiadók körében népszerűséget szerezni, a könyvtári katalógusok problémája nagy lépéssel közeledne a megoldás felé. — Az ülés utolsó tárgya *Ulysse Robert* minket is közlő érdeklő felolvasása volt, a besançon-i városi könyvtár

négyszéki kódexéről, melyek közül szerintem kétségtelen Korvinkódex, míg a másik kétségtelenül szintén a nagy király gyűjteményéből származik.

Ugy erről a dolgozatról, mint azokról, a melyeknek a kongresszuson csak címeit jelezték, de időhiány miatt bemutatásukról le kellett mondani s melyek éppen ezért vita vagy tanácskozás anyagául nem is szolgálhattak, részletesen meg fogok emlékezni a kongresszusi kiadványról a Magyar Könyvszemle részére irandó ismertetésben. Most még a történeti hűség kedvéért fölemlítem, hogy a kongresszus tagjai testületileg meglátogatták a világkiállítás könyvészeti részét, a nemzeti könyvtárt és Roland Bonaparte herceg remek magánkönyvtárát s ezeken kívül kirándulást tettek Chantillybe. Mind e helyeken a leghivatottabb szakemberek magyarázataiban volt részünk.

Az utolsó ülésen egyhangulag elhatároztatott, hogy ezentúl ötévenként nemzetközi könyvtárnoki kongresszusok fognak tartatni

Az elmondottak után a kongresszusok jelentőségét ismételtén hangsúlyoznom fölösleges. Mondhatom, több irányban nyertem erős impulzust a könyvtári tevékenység körében. S remélhetőleg nálunk is mind kedvezőbbek lesznek a viszonyok arra, hogy a modern könyvtári elvek keresztülvitelében a munkakedv és lelkesedés megtalálja a maga feladatait.
